

زبان‌های کهن ایرانی

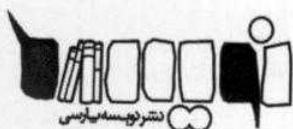
جموعه مقالات نخستین هم‌اندیشی

www.ketab.ir

سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

سرشناسه	هم‌اندیشی زبان‌های کهن ایرانی (نخستین: ۱۳۹۲: تهران)
عنوان و نام پدیدآور	مجموعه مقالات نخستین هم‌اندیشی زبان‌های کهن ایرانی / برگزارکننده انجمن زبان‌شناسی ایران - همکاری و هشتاد و هشت علوم انسانی و مطالعات فرهنگی؛ گردآورنده: احسان چنگیزی
مشخصات نشر	تهران: نشر نویسه پارس، ۱۳۹۲
مشخصات ظاهری	۹۸ ص: مصور، جدول، نمودار.
فروست	مجموعه مقالات هم‌اندیشی‌ها؛ ۱۵.
شابک	هم‌اندیشی‌های انجمن زبان‌شناسی ایران؛ ۱۵.
وضعیت فهرست‌نویسی	۴ - ۰۰ - ۷۰۳۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸ - ۵۰۰۰۰ ریال
موضوع	فیبا
موضوع	زبان‌های باستانی -- ایران -- کنگره‌ها
موضوع	زبان‌های ایرانی -- کنگره‌ها
موضوع	زبان‌شناسی -- ایران -- کنگره‌ها
شناسه افزوده	چنگیزی، احسان، ۱۳۵۹ - ، گردآورنده.
شناسه افزوده	عبدالکریمی، سیده، ۱۳۵۸ - ، ویراستار.
شناسه افزوده	احمدی، امیر، ۱۳۵۸ - ، ویراستار فنی.
شناسه افزوده	انجمن زبان‌شناسی ایران
شناسه افزوده	پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی.
رده بندی کنگره	PIR۱۳۵۸ ۱۳۹۲
رده بندی دیویی	۴۷۰/۰۱
شماره کتابشناسی ملی	۳۱۳۱۷۷۵

تهران، صندوق پستی ۱۳۷۹-۱۶۷۶۵
تلفن: ۷۷۰۵۳۲۴۶ نمابر: ۷۷۰۵۳۲۴۶
سامانه پیام کوتاه: ۳۰۰۰۵۳۷۷۸۸۹۹۰۰
فروشگاه اینترنتی: www.shop.neveeseh.com
www.neveeseh.com

تهران، خیابان شیخ بهایی، خیابان
ایران شناسی، ساختمان یاد ایران، سی، طبقه ۵.
صندوق پستی: ۳۷۸۱
تلفن: ۸۸۲۱۲۰۰۳ نمابر: ۸۲۰۳۰
www.lsi.ir

همه حقوق محفوظ و «تعلق» «نویسه پرسی» و «انجمن زبان شناسی ایران» است.
تکثیر، انتشار و ترجمه این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه، بدون مجوز قبلی و کتبی ممنوع
و مورد پیگرد قانونی خواهد گرفت.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۳۰-۰۰۴-۴

ISBN: 978-600-7030-00-4

مجموعه مقالات نخستین هم‌اندیشی زبان‌های پهن ایرانی

سپیده عبدالکریمی

امیر احمدی

موسسه نوآوران نویسه پرسی

موسسه هنری پاسارگاد

ناشران

۳۰۰ نسخه

اول، ۱۳۹۵

۷۰۰۰ تومان

ویراستار

ویراستار فنی

طرح جلد و یونیفورم

صفحه‌آرایی و آماده‌سازی چاپ

چاپ و صحافی

شمارگان

نوبت چاپ

قیمت

- ۱۰ پیشگفتار
- ۱۳ پیوند زبان‌شناسی تاریخی و رشته‌ی زبان‌های باستانی
فهیمة تسلی‌بخش - سهیلا حیدری
- ۲۳ اهمیت روش تحقیق در رشته‌ی زبان‌های باستانی
احسان چنگ‌ری
- ۴۳ چالش ایرانی‌گرا - مبتذل در رشته فرهنگ و زبان‌های باستانی
علی صابونچی
- ۶۱ زبان‌شناسی در زمانه به دو چه شد؟
سپیده عبدالکریمی
- ۷۱ زبان‌شناسی تاریخی و ادبیات فارسی
مرضیه فروغی
- ۷۹ دوراهی فرهنگ ایران باستان و زبان‌های باستانی
سیمین دخت گودرزی

پیشگفتار

با انتشار کتاب دوره‌ی زبان‌شناسی عمومی فردینان دوسوسور در سال ۱۹۱۶، علم زبان‌شناسی شکلی تازه یافت. سوسور در تقریرات خود به این نکته اشاره کرده است که زبان‌شناسی در زمانی هویتی مستقل از زبان‌شناسی همزمانی ندارد و مقایسه‌ی دو مطالعه‌ی همزمانی یک زبان یا به بیان دیگر، رفتارهای یک زبان و تحولات آن در دو دوره‌ی زمانی مختلف زبان‌شناسی در زمانی نامیده می‌شود.

در نیمه‌ی دوم دهه‌ی ۱۳۴۰ که نخستین گروه زبان‌شناسی در ایران تأسیس شد، این دیدگاه سوسور مورد توجه بود و از رفتارهای دو شاخه‌ی همزمانی و در زمانی آگاهی بیشتری وجود داشت. این مسأله کاملاً آشکار بود که هیچ متخصص زبان‌شناسی همزمانی بدون آگاهی از ابزارهای مطالعه‌ی در زمانی «زبان‌شناس» نخواهد شد و در مقابل، هیچ متخصص زبان‌شناسی در زمانی بدون شناخت ابزارهای زبان‌شناسی همزمانی در پژوهش‌های خود راه به جایی نخواهد برد. در آن روزگار دانشجویان گروه زبان‌شناسی همگانی و فرهنگ و زبان‌های باستانی در کنار هم مشغول تحصیل بودند و از ابزارهای دانش همزاد خود بهره می‌گرفتند و هیچ یک از مطالعات دیگری ناآگاه نبودند. پس از چندی به سبب پاره‌ای اختلافات غیرعلمی، گروه زبان‌شناسی به سه گروه آموزشی مستقل به نام‌های «زبان‌شناسی همگانی» و «فرهنگ و زبان‌های باستانی» تقسیم شد. جدایی مطالعات همزمانی و در زمانی بر مطالعات، پژوهش‌های شیوه‌های آموزش هر دو شاخه از زبان‌شناسی زبان‌هایی وارد کرد. رشته‌ی فرهنگ و زبان‌های باستانی که در واقع پژوهش درباره‌ی مسائل در زمانی زبان را بر عهده داشت، به حوزه‌های دیگری غیر از مطالعه‌ی در زمانی زبان درگلتید و مطالعات در زمانی و سیر تحولات زبان به تدریج به وظیفه‌ای فرعی بدل گشت و در حد بررسی‌های ریشه‌شناختی تنزل یافت.

امروزه دانش‌آموخته‌ی رشته‌ی زبان‌شناسی همگانی با پیشینه‌ی زبان و حتی دوره‌های مختلف تحول زبان ناآشناست و دانش‌آموخته‌ی زبان‌های باستانی نه از

مسائل زبان‌شناسی آگاه است و نه حتی بین آوانویسی و واج‌نویسی تفاوتی می‌نهد. مطالعات در زمانی و سیر تحولات زبان که امروزه در دنیا علمی را شکل می‌دهد که به آن «زبان‌شناسی تاریخی» گفته می‌شود، به کلی فراموش شده و هدف و وظیفه‌ی اصلی رشته‌ی زبان‌های باستانی و هویت علمی آن مخدوش گشته است. ادامه‌ی این روند مطالعات در زمانی زبان را با تهدیدی جدی روبرو خواهد کرد.

انجمن زبان‌شناسی ایران هر سال سلسله نشست‌هایی در حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی برگزار می‌کند و این بار در آغاز سال ۱۳۹۲ به همت و درایت مسؤولان انجمن، با برپایی نشست با عنوان «هم‌اندیشی زبان‌های ایرانی کهن» برگزار شد. از آنجا که این نشست نخستین هم‌اندیشی در حوزه‌ی مطالعات در زمانی به شمار می‌رفت، قصه‌ی آن بود که تنها به معرفی رشته و بیان کاستی‌ها، مشکلات و مراحلی که در راه بازگشت به هویت اصلی این رشته وجود دارد، پرداخته شود. این مجموعه حاصل این نشست با چنین طرح و اندیشه‌ای است. برای این نشست و سایر نشست‌هایی که به بررسی مسائل در زمانی زبان‌های ایرانی اختصاص خواهد داشت، نام «زبان‌های کهن ایرانی» برگزیده شده است. در حال حاضر رشته‌ای که به بررسی مسائل تاریخی زبان‌های ایرانی می‌پردازد، «فرهنگ و زبان‌های باستانی» نام دارد. چون «باستان» نام دوره‌ای از زبان‌های ایرانی است که همراه با «دوره‌ی میانه» و «دوره‌ی جدید»، «ادوار زبان‌های ایرانی» را شکل می‌دهد، شاید نامیدن سلسله نشست‌هایی با نام «زبان‌های باستانی» تأکید بر دوره‌ای خاص از زبان‌های ایران را در ذهن به یاد آورد؛ به همین سبب واژه‌ی «کهن» جایگزین واژه‌ی «باستانی» شده است. از سوی دیگر، چون تمرکز این نشست‌ها بر مطالعات و پژوهش‌های در زمانی زبان‌های ایرانی و نه مسائل فرهنگی، اسطوره‌ای و تاریخی است، واژه‌ی «فرهنگ» در نام و عنوان این نشست‌ها و نیز مجموعه‌ی مقالات حذف شده است. در تدوین مقالات این مجموعه سعی بر آن بوده است که هویت اصلی و اعتبار علمی رشته‌ی زبان‌های

باستانی یا زبان‌های کهن ایرانی آشکار شود و معلوم گردد که متخصصان زبان‌های کهن تا چه اندازه با دانش زبان‌شناسی و روش‌های علمی مطالعات در زمانی بیگانه‌اند و این بیگانگی تا چه اندازه زیانبار است.

زبان‌شناسی جزو محدود رشته‌های علوم انسانی است که در ایران «بومی‌شده» به شمار می‌رود. سالهاست که از مرور، تکرار و تقلید کورکورانه در این حوزه گذشته است و متخصصان این رشته خود را مستقل از دیدگاه‌های زبان‌شناسان اروپایی و آمریکایی معرفی می‌کنند. امروزه برای متخصصان زبان‌شناسی همزمانی ارزش‌های هماهنگی و استفاده از ابزارها و شناخت دانش یکدیگر بدیهی است و البته برای شناخت بهتر و بیشتر نیازمندیم آسیب‌های ناشی از جدایی این دو شاخه را بررسی کنیم. امید است نسل آینده‌ی پژوهشگران با نگرشی گسترده‌تر مطالعات همزمانی زبان را رنگ و بویی تازه بخشند.

لازم است بزرگانی را که در برگزاری این هم‌اندیشی و تدوین این مجموعه، بی‌دریغ تلاش کرده‌اند، سپاس بگویم. نخست، رئیس محترم انجمن زبان‌شناسی ایران، سرکار خانم دکتر ویداستانی که چنان فرصتی را فراهم کردند و دیگر استادان فرزانه‌ام، دکتر کورش صفوی، دکتر مجتبی منشی‌زاده دبیر علمی این هم‌اندیشی که راهنمایی‌ها و نظرات ارزشمند آنان، همواره راهگشا بوده است. همچنین از همکار ارجمندم سرکار خانم دکتر سیده عبدالکریمی، دبیر اجرایی این هم‌اندیشی که تدوین این مجموعه را نیز با جدیت پیگیری کرده‌اند، بسیار سپاسگزارم. بی‌شک برگزاری این هم‌اندیشی بدون همکاری ارزان‌هنگام در کمیته‌ی اجرایی میسر نبود، از ایشان صمیمانه سپاسگزارم. از جناب آقای دکتر احمدی مدیر محترم نشر نویسه‌پارسی و همکاران‌شان که در مدت زمانی بسیار کوتاه امکان انتشار این اثر را فراهم آوردند، سپاسگزارم.

احسان چنگیزی

تهران - اردیبهشت ۱۳۹۲